

Nr 99.

Ankom till riksdagens kansli den 6 maj 1919 kl. 4 e. m.

Memorial, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till räntefria studielån.

(2:a avd.)

I en den 11 mars 1919 till riksdagen avlåten proposition (nr 334), hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att *dels* till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag ävensom till bestridande av vissa med låneverksamheten förbundna kostnader på extra stat för år 1920 bevilja ett reservationsanslag av 150,000 kronor,

dels medgiva, att av det till dylika lån på extra stat för år 1919 anvisade reservationsanslaget av 100,000 kronor må bestridas jämväl de motsvarande kostnader, som för låneverksamheten under sistsagda år kunna uppstå,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för utdelning av ifrågavarande lån utfärda reglemente i huvudsaklig enlighet med de grunder, som av departementschefen i statsrådsprotokollet framlagts,

dels ock medgiva, att kostnaderna för den nämnd, som må komma att handlägga ärenden rörande omförmälda lån, må gäldas av det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

I sitt med anledning av denna proposition avgivna utlåtande, nr 80, hade statsutskottet hemställt,

att riksdagen måtte

a) till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag ävensom till bestridande av vissa med låneverksamheten förbundna kostnader på extra stat för år 1920 bevilja ett reservationsanslag av 100,000 kronor,

b) medgiva, att av det till dylika lån på extra stat för år 1919 anvisade reservationsanslaget av 100,000 kronor må bestridas jämväl de motsvarande kostnader, som för låneverksamheten under sistsagda år kunna uppstå,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att för utdelning av ifrågavarande lån utfärda reglemente i huvudsaklig enlighet med de grunder, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 11 mars 1919 framlagts, med iakttagande dock av de jämknings- och tillägg, som av utskottet här ovan förordats,

d) medgiva, att kostnaderna för den nämnd, som må komma att handlägga ärenden rörande omförmälda lån, må gäldas av det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Utskottets yttrande var av följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning åsyftar i huvudsak dels att erhålla riksdagens godkännande av vissa huvudgrunder för användningen av det reservationsanslag å 100,000 kronor, som 1918 års lagtima riksdag på extra stat för år 1919 beviljat till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, dels ock att utverka, att anslag för enahanda ändamål måtte beviljas jämväl för år 1920.

De huvudgrunder, i avseende å vilka riksdagens yttrande ansetts erforderligt, avse lånebeloppens storlek, tiden för studielåns åtnjutande och återbetalningsskyldigheten.

En fastställd maximigräns för lånebeloppens storlek har departementschefen icke ansett böra bestämmas, utan borde den lånebeviljande myndigheten i förevarande fall hava fria händer. Man torde kunna förutsätta, säger departementschefen, att denna myndighet vid bestämmande av lånebeloppens storlek tillser, att, i den mån anslaget därtill lämnar tillgång, varje av studielån förtjänt sökande tilldelas ett efter studiernas eller utbildningens beskaffenhet, vederbörandes ekonomi och omständigheterna i övrigt omsorgsfullt avvägt belopp. Enligt utskottets mening bör i förevarande hänseende såsom en huvudsynpunkt iakttagas, att det beviljade lånet ej skall avse att täcka samtliga de kostnader, som erfordras för låntagarens utbildning, utan att detsamma snarare skall vara att betrakta som en, om ock väsentlig hjälp för vederbörande, en hjälp, som uppenbarligen bör egga honom att genom eget arbete eller på annat sätt söka förvärva de ytterligare medel, som kunna erfordras för fullbordandet av hans studier. Om en dylik uppfattning enligt utskottets mening bör i regel vara den förhärskande, anser dock utskottet, att, då särskilda omständigheter

föreligga, t. ex. i fall av en synnerligen väl vitsordad begåvning eller då för lånesökanden andra hjälpkällor fullkomligt saknas, det av statsmedel ifrågasatta studielånet må kunna utgå med belopp, som huvudsakligen täcker utbildningskostnaderna. Även om utskottet sålunda lika med departementschefen icke anser en maximigräns lämpligen böra uppställas, finner utskottet dock ändamålsenligt, att i regel ett belopp av 1,500 kronor betraktades såsom maximum, därmed dock icke uteslutet, att i undantagsfall, då särskilda omständigheter härför tala, lånet bör kunna överstiga detta belopp.

Beträffande tiden för studielåns åtnjutande anser departementschefen icke lämpligt att fastslå någon bestämd tidsgräns. Lån skulle beviljas för ett år i sänder; dock skulle den, som en gång erhållit dylikt lån, äga företräde till erhållande av fortsatt lån, så länge han med omsorg och framgång skötte sin utbildning. Om utskottet också i likhet med departementschefen icke anser någon bestämd tidsgräns för lånens utdelande böra fastställas, finner utskottet dock önskligt, att ett sådant förfaringsätt bleve det i regel tillämpade, att lånen utbetalades under högst fem år, dock med rätt för den låneutdelande myndigheten att utsträcka tiden, i händelse särskilda förhållanden sådant påkalla.

Vad angår återbetalningsskyldigheten, innebär förslaget följande. Sedan låntagaren avslutat sin utbildning, skulle han genom årlig amortering återbetala de erhållna studielånen. Tiden för amorteringens början och storleken av de årliga avbetalningarna skulle bestämmas av Kungl. Maj:t, sedan den låneutdelande myndigheten i sådant hänseende avgivit förslag; dock skulle lånen vara i sin helhet återbetalda senast inom utgången av tionde året efter det kalenderår, då studielån senast utdelades, där icke Kungl. Maj:t på därom gjord särskild framställning funne skäligt ytterligare förlänga amorteringstiden. Därest låntagare icke ordentligt fullgjorde sin återbetalningsskyldighet, skulle han inom sex månader efter uppsägning inbetala hela den återstående lånesumman, såvida icke Kungl. Maj:t på särskild ansökan prövade skäligt häri medgiva lättnad. Dogelåntagare, innan studielånen blivit till fullo återbetalda, skulle Kungl. Maj:t bestämma, huru i varje särskilt fall med lånens indrivande skulle förfaras. Då särskilt ömmande omständigheter vore för handen, skulle den avlidnes sterbhusdelägare på därom hos Kungl. Maj:t gjord framställning kunna helt eller delvis befrias från skyldighet att återbetala lånesumman.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot vad som sålunda föreslagits i fråga om återbetalningsskyldigheten. I samband härmed har utskottet haft uppmärksamheten fästad därå, huruvida icke under återbetalningstiden låntagaren även bör vidkännas skyldighet att gälda viss ränta å det för honom återstående lånebeloppet. Det kan enligt utskottets me-

ning icke anses innebära en mot studielåneinstitutets karaktär stridande uppfattning, att, då låntagaren avslutat sin utbildning och kan antagas hava erhållit en ställning, som giver honom möjlighet att återbetala lånen, han även vidkännes den relativt obetydliga utgift, som en räntebetalning medför. På samma gång därigenom av låntagaren gives en kompensation för den av honom åtnjutna förmånen att hava under studietiden räntefritt åtnjutit lånunderstöden, är en sådan anordning vidare ägnad att sporra vederbörande till att snarast möjligt inbetala de erhållna beloppen. Utskottet anser därför, att lånen böra, så länge låntagarens utbildning varar, ävensom någon tid efter utbildningens avslutande, löpa räntefritt, men att från och med tredje året efter det kalenderår, då sista lånet erhöles, låntagaren bör å lånebeloppen gälda ränta, vilken bör bestämmas till en siffra, som sammanfaller med sparbankernas gällande inlåningsränta.

I fråga om det för ändamålet erforderliga statsanslaget har detsamma av Kungl. Maj:t föreslagits att för år 1920 utgå med 150,000 kronor eller alltså med ett belopp, som med 50 procent överstiger vad till samma ändamål beviljats för innevarande år.

Om ock vissa skäl kunna anföras för en så betydande höjning av anslaget som nu ifrågasatts, anser utskottet dock ej tillrådligt att, innan man ännu vunnit någon erfarenhet om den föreslagna organisationens verkningar och resultat, vidtaga en ökning på sätt Kungl. Maj:ts förslag innebär. Utskottet anser, att anslaget bör för år 1920 bestämmas till enahanda belopp, som för innevarande år beviljats, eller alltså 100,000 kronor.

Beloppet är av Kungl. Maj:t föreslaget till uppförande under åttonde huvudtiteln, således som verklig utgift. Utgiften torde dock närmast vara att betrakta såsom utgift för kapitalökning och synes densamma också för framtiden böra i riksstat och rikshuvudbok så behandlas. Då emellertid *dels* i det föreslagna anslaget ingår visst belopp, beräknat för bestridande av förvaltningskostnader, vilken sistnämnda utgift icke är en utgift för kapitalökning och således bör från anslaget i övrigt avskiljas, *dels* ock en närmare utredning angående sättet för bokföringen av ifrågavarande medel hos statskontoret och postsparbanken torde vara erforderlig, innan beslut fattas om anslagets upptagande såsom kapitalökningsutgift, har utskottet icke för närvarande velat tillstyrka ett sådant beslut, men förväntar utskottet, att de synpunkter, som nu framhållits, varda vid förslag i ämnet till nästkommande riksdag av Kungl. Maj:t iakttagna.»

I en vid utskottets ifrågavarande utlåtande fogad reservation hade herr *C. I. Asplund* m. fl. förklarat sig anse, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts — — — — innevarande år.

Utskottet anser sig böra tillstyrka det föreslagna beloppet av 150,000 kronor. En höjning av anslagssumman är uppenbarligen betingad av hela låneinstitutets karaktär och de grunder, under vilka man tänkt sig den ifrågasatta organisationen skola fungera. Konsekvensen av 1918 års lagtima riksdags beslut i förevarande ärende ävensom vad utskottet i det föregående i anslutning till departementschefens uttalanden tillstyrkt synes fordra en höjning av anslagsbeloppet.

Beloppet är — — — — iakttagna.

Utskottet, som i övrigt icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställer alltså,

att riksdagen må

a) till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag ävensom till bestridande av vissa med låneverksamheten förbundna kostnader på extra stat för år 1920 bevilja ett reservationsanslag av 150,000 kronor,

b) — — — —

c) — — — —

d) — — — —.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren bifallit utskottets hemställan, varemot andra kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen, dock med den ändring i motiveringen, att de delar därav, som börja med orden »Enligt utskottets mening» och sluta med orden »förhållandena sådant påkalla», uteslutits.

Kamrarnes beslut skilja sig sålunda från varandra beträffande dels utskottets hemställan, mom. a) angående anslagsbeloppet, dels ock motiveringen, vilken av första kammaren godkänts oförändrad, under det att andra kammaren ur densamma uteslutit uttalandena angående lånebeloppens storlek och tiden för studielånens åtnjutande. På grund av sistnämnda förhållande måste emellertid jämväl i fråga om mom. c) i utskottets hemställan (angående grunderna för utdelning av lånen), ehuru formellt lika lydande enligt båda kamrarnes beslut, dessa anses innebära en reell skiljaktighet, enär de jämkningar och tillägg till de av departementschefen föreslagna grunderna för lånens utdelande, som i momentet omförmälas, genom de av kamrarne beslutade olika motiveringarne icke bliva desamma enligt de båda besluten.

1:o.

För anslagsfrågans avgörande medelst gemensam omröstning får utskottet föreslå följande voteringsproposition:

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag ävensom till bestridande av vissa med låneverksamheten förbundna kostnader på extra stat för år 1920 bevilja ett reservationsanslag av 100,000 kronor,

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, beslutat till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag ävensom till bestridande av vissa med låneverksamheten förbundna kostnader på extra stat för år 1920 bevilja ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

2:o.

Beträffande frågan om grunderna för utdelning av lånen synes sammanjämkning av de olika beslut, vari kamrarna stannat, kunna ske på sådant sätt, att det stycke i motiveringen, som avser lånebeloppens storlek och börjar med orden »Enligt utskottets mening» och slutar med orden »överstiga detta belopp», i enlighet med första kammarens beslut bibehålles, samt följande stycke, avseende tiden för lånens åtnjutande samt börjande med orden »Beträffande tiden» och slutande med orden »förhållanden sådant påkalla», i enlighet med andra kammarens beslut utgår.

Utskottet får följaktligen hemställa,

att kamrarna må, var och en med frånträdande av sitt beträffande grunderna för ifrågavarande låns utgående tidigare fattade beslut, i sådant avseende godkänna följande motivering:

»De huvudgrunder, i avseende å vilka riksdagens yttrande ansetts erforderligt, avse lånebeloppens storlek, tiden för studielåns åtnjutande och återbetalningsskyldigheten.

En fastställd maximigräns för lånebeloppens storlek har departementschefen icke ansett böra bestämmas, utan borde den lånebeviljande myndigheten i förevarande fall hava fria händer. Man torde kunna förutsätta, säger departementschefen, att denna myndighet vid bestämmande av lånebeloppens storlek tillser, att, i den mån anslaget därtill lämnar tillgång,

varje av studielån förtjänt sökande tilldelas ett efter studiernas eller utbildningens beskaffenhet, vederbörandes ekonomi och omständigheterna i övrigt omsorgsfullt avvägt belopp. Enligt utskottets mening bör i förvarande hänseende såsom en huvudsynpunkt iakttagas, att det beviljade lånet ej skall avse att täcka samtliga de kostnader, som erfordras för låntagarens utbildning, utan att detsamma snarare skall vara att betrakta som en, om ock väsentlig hjälp för vederbörande, en hjälp, som uppenbarligen bör egga honom att genom eget arbete eller på annat sätt söka förvärva de ytterligare medel, som kunna erfordras för fullbordandet av hans studier. Om en dylik uppfattning enligt utskottets mening bör i regel vara den förhärskande, anser dock utskottet, att, då särskilda omständigheter föreligga, t. ex. i fall av en synnerligen väl vitsordad begåvning eller då för lånesökanden andra hjälpkällor fullkomligt saknas, det av statsmedel ifrågasatta studielånet må kunna utgå med belopp, som huvudsakligen täcker utbildningskostnaderna. Även om utskottet sålunda lika med departementschefen icke anser en maximigräns lämpligen böra uppställas, finner utskottet dock ändamålsenligt, att i regel ett belopp av 1,500 kronor betraktades såsom maximum, därmed dock icke uteslutet, att i undantagsfall, då särskilda omständigheter härför tala, lånet bör kunna överstiga detta belopp.

Vad angår återbetalningsskyldigheten, innebär förslaget följande. Sedan låntagaren avslutat sin utbildning, skulle han genom årlig amortering återbetala de erhållna studielånen. Tiden för amorteringens början och storleken av de årliga avbetalningarna skulle bestämmas av Kungl. Maj:t, sedan den låneutdelande myndigheten i sådant hänseende avgivit förslag; dock skulle lånen vara i sin helhet återbetalda senast inom utgången av tionde året efter det kalenderår, då studielån senast utdelades, där icke Kungl. Maj:t på därom gjord särskild framställning funne skäligt ytterligare förlänga amorteringstiden. Därest låntagare icke ordentligt fullgjorde sin återbetalningsskyldighet, skulle han inom sex månader efter uppsägning inbetala hela den återstående lånesumman, såvida icke Kungl. Maj:t på särskild ansökan prövade skäligt häri medgiva lätnad. Doge låntagare, innan studielånen blivit till fullo återbetalda, skulle Kungl. Maj:t bestämma, huru i varje särskilt fall med lånens indrivande skulle förfaras. Då särskilt ömmande omständigheter vore för handen, skulle den avlidnes sterbhusdelägare på därom hos Kungl. Maj:t gjord framställning kunna helt eller delvis befrias från skyldighet att återbetala lånesumman.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot vad som sålunda föreslagits i fråga om återbetalningsskyldigheten. I samband härmed har utskottet haft uppmärksamheten fästad därå, huruvida icke under återbetalningstiden låntagaren även bör vidkännas skyldighet att gälda viss ränta

å det för honom återstående lånebeloppet. Det kan enligt utskottets mening icke anses innebära en mot studielåneinstitutets karaktär stridande uppfattning, att, då låntagaren avslutat sin utbildning och kan antagas hava erhållit en ställning, som giver honom möjlighet att återbetala lånen, han även vidkännes den relativt obetydliga utgift, som en räntebetalning medför. På samma gång därigenom av låntagaren gives en kompensation för den av honom åtnjutna förmånen att hava under studietiden räntefritt åtnjutit lånunderstöden, är en sådan anordning vidare ägnad att sporra vederbörande till att snarast möjligt inbetala de erhållna beloppen. Utskottet anser därför, att lånen böra, så länge låntagarens utbildning varar, ävensom någon tid efter utbildningens avslutande, löpa räntefritt, men att från och med tredje året efter det kalenderår, då sista lånet erhöles, låntagaren bör å lånebeloppen gälda ränta, vilken bör bestämmas till en siffra, som sammanfaller med sparbankernas gällande inlåningsränta.*

Stockholm den 6 maj 1919.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, C. J. G. Swartz, O. M. Strömberg, G. M. H. Ekelund, O. Bergqvist, C. G. Ekman, H. G. W. Wrangel, A. Pers, J. L. Widell, E. A. Hallin, F. Berglund* och *C. I. Asplund* samt

från andra kammaren: herrar *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *J. Olofsson, N. A. Nilsson* i Kabbarp, *A. Anderson* i Råstock, *J. Jönsson* i Revinge, *S. Bengtsson* i Norup, *P. A. Hansson* i Stockholm, *P. B. Nilsson* i Landeryd, *J. Erlansson, J. Jönsson* i Slätåker, *S. E. J. Lübeck* och *K. A. W. Björck*.

Reservation

vid mom. 2:o av herr *P. A. Hansson* i Stockholm.